

מי יורה פרשות הלכיות מן התורה?

על הוראת פרשות הלכיות מן התורה כתבו כבר רבים¹. עיקר ההתייחסות במאמרים היא, איך ללמד את הפרשות האלה. חלקם אף הציעו דרכים דידקטיות להתמודד עם הקשיים שלימוד כזה מעורר. ויש מהם שהציעו מערך שיעור².

הכל מסכימים, שפרשות אלה צריכים להלמד לפי פרשנות חז"ל. והיטיב לבטא זאת מו"ר, פרופ' צבי מאיר רבינוביץ ז"ל: "המדרשים שבחלק ההלכה שבתורה, הם חלק בלתי נפרד מדברי התורה. חוקרים רבים כבר הוכיחו עד כמה אי אפשר לפרש את דברי ההלכה שבתורה, בלי ביאורי המסורת המקובלים באומה מהתקופות הקדומות ביותר. ועוד, רוב מדרשי ההלכה מבוססים על עומק ההגיון של התורה וסגנונה"³.

יצוין, שלא רק מדרשי ההלכה "הם חלק בלתי נפרד מדברי התורה", אלא כל התורה שבעל פה על כל מקצועותיה, היא חלק בלתי נפרד מדברי התורה⁴. ועל הנחה זו מבוססות המטרות החינוכיות של הוראת המקרא בבית הספר הממלכתי-דתי⁵. מן המפורסמות שאינן צריכות ראיה הוא, שכך הדבר בעיני חז"ל.

דומה, ששאלה אחת טרם התלבנה דיה, והיא: מי ילמד פרשות אלה? מאחר שמוסכם על הכל, שבלי ידיעת התושבע"פ אי אפשר לפרש את התורה שבכתב, הרי מן הראוי שרק מי שלמד תושבע"פ הוא זה שיקרב למלאכה זו, או שמא נפקידנה בידי המורה שמיומנותו היא תורה שבכתב? בטרם נדון בשאלה זו לגופה, עלינו לברר תחילה מה היא הלכה זו שעליה אנו מדברים.

השם "הלכה" נגזר משורש ה.ל.ך הארמי. את המלה "כמשפטי", בפסוק: "ואם לבנו יעדנה כמשפט הבנות יעשה לה"⁶, תירגם אונקלוס "כהלכת". ומכאן, ש"משפטי" בעברית הוא הלכה בארמית. אך מכאן, אין לנו הגדרת השם הלכה. בספרות חז"ל, אין אנו מוצאים הגדרה לשם הלכה. אולם מתוך ההקשר, שבו מופיע השם הלכה, נוכל ללמוד משהו על הגדרתו של שם זה.

1. להלן, לקט מועט ממה שהתפרסם: ארנד, מ., יסודות בהוראת המקרא, ירושלים תשמ"ח. אמנם הספר אינו עוסק בנושא שלנו, אבל יש בו פרקים חשובים לשילובה של פרשנות חז"ל בהוראת המקרא; בולה, מ., הוראת הפרשיות ההלכתיות בתורה, מעינות יא, ירושלים תשמ"ו, עמ' 256-264; הלוי עזרון (הולצברג), י"ד, הוראת החלק ההלכתי שבתורה והחינוך לאמונה, שם, עמ' 240-255, פורסם שוב בחינוך והוראה (בעריכת וסרטייל, א'), ירושלים תש"ן, עמ' רכג-רלה. קופרמן, י', לפשוטו של מקרא (קובץ מאמרים), ירושלים תשל"ד; רבינוביץ, צ"מ, להוראת חלקי ההלכה שבתורה, מעינות יא, ירושלים תשמ"ו, עמ' 265-271.

2. ר' למשל, קופרמן ורבינוביץ, הע' 1.

3. הע' 1, עמ' 266.

4. ר' להלן, בפנים בפ"א.

5. ר' הע' 1, עמ' 129-130, הנחות יסוד.

6. שמות כ"א, ט.

1. דבר ה' = הלכה = תורה

"ת"ר: כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה אמרו: עתידה תורה שתשתכח מישראל, שנאמר 'הנה ימים באים... והשלחתי רעב בארץ... כי אם לשמע את דברי ה'... ונעו מים עד יום... ישוטטו לבקש את דבר ה'...' דבר ה' זו הלכה"⁷.

לכאורה, דרשה זו רוצה לומר, שכל כ"ד ספרי הקודש הם הלכה. ורש"י לא פירש כך, וזה לשונו: "זו הלכה – כדכתיב (דברים ה', ה) [להגיד לכם] את דבר ה' דהיינו תורה". רש"י צמצם את דבר ה' רק לתורה, כי הוא הבין שהתנא של הברייתא דורש גזירה שווה של "דבר ה'". וראיה לזה, פירושו "לדבר ה' זה הקץ", אומר רש"י: "לא ידענא מהיכא". כלומר, רש"י לא מצא בספרי המקרא פסוק שמדבר על הקץ, ושבו נכתב "דבר ה'". למהר"ל מפראג הסבר שונה: "אבל הפירוש 'דבר ה'' כולל תורה נביאים וכתובים, כי כל אלו שלושה הם דבר ה'. לכך אמר זו הלכה היא התורה, שיש בה כל המצוות, ובירור המצוה היא הלכה"⁸. מדבריו למדנו, שהלכה היא "בירור המצוה" כלומר, פרטי קיום המצוה.

2. דבר הלכה ודבר מקרא

במקום אחר בחז"ל, מצאנו הבחנה בין דבר הלכה ודבר מקרא.

"וליוצא ולבא אין שלום"⁹, אמר רב: כיון שיוצא אדם מדבר הלכה לדבר מקרא, שוב אין לו שלום"¹⁰.

רש"י: "שאין הוראה מדבר מקרא, שהמשנה מפרשת סתימת התורה". הלכה – אין מורים מהמקרא אלא מהתורה שבעל פה, אבל הבסיס שלה הוא התורה שבכתב. ורק כאשר משלבים תורה שבכתב עם תושבע"פ, אז יש שלום. אמנם אין כאן שוויון, כמו בברייתא הקודמת, אלא יש כאן יחס של השלמה. התורה שבעל פה משלימה את התורה שבכתב.

ועדיין, פירוש זה, ש"דבר מקרא" הוא תורה שבכתב, טעון הוכחה. וההוכחה היא מדברי רבא "ואמר רבא: מקרא זו תורה"¹¹.

3. הלכה ואגדה¹²

בפירוט מקצועות התורה, בספרות חז"ל, שני מקצועות אלה, הלכה ואגדה, מופיעים בכל מקום זה ליד זה¹³.

א. **מדרשי הלכה:** "...כך דברי תורה כולם אחת, ויש בהם מקרא ומשנה, הלכות ואגדות"¹⁴.

7. עמוס י"א, יב.
8. שבת, קל"ח, ע"ב, והשווה, תוספתא עדיות (מהדוי צוקרמנדל) פ"א, א, עמ' 454; ושם חסר "דבר ה' זו הלכה"; ובמקומן כתוב "דבר ה' שלא יהא דבר מדברי תורה דומה לחבירו".
9. תפארת ישראל, פניו; ועיין, גם בחידושי אגדות על שבת.
10. זכריה ח', י.
11. חגיגה י', ע"א.
12. קידושין ל', ע"א.
13. על היחס בין הלכה לאגדה, ר' היינמן, י, אגדות ותולדותיהן, חברון, קרית ארבע 1974, עמ' 13-15, ור' עוד, פרנקל, י, דרכי האגדה והמדרש, גבעתיים 1991, עמ' 481-499.
14. כדי לא להלאות את הקורא יצוינו בפנים דוגמות אחדות, ובהערות יצוינו מראי מקומות נוספים.
15. ספרי דברים, פ"ט שו, והשווה, שם, פ"ט מח, ור' עוד מכילתא דר"י בשלח, ויסע פ"א, א, (מהדוי הורוביץ רבין), עמ' 154.

- ב. משנה: "המודר הנאה מחבירו... ומלמדו מדרש, הלכות ואגדות, אבל לא ילמדנו מקרא"¹⁶.
- ג. ירושלמי: "א"ר יהושע בן לוי: עליהם-ועליהם, כל-ככל', דברים-הדברים'¹⁷, מקרא ומשנה, תלמוד, הלכות ואגדות. אפילו מה שתלמיד וותיק עתיד להורות לפני רבו, כבר נאמר למשה בסיני"¹⁸.
- ד. בבלי: "עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה? אמר רב יהודה אמר שמואל: כגון זבולון בן דן (רש"י: תלמיד שהיה בימיהם), שלימדו אבי אביו מקרא, ומשנה, ותלמוד, הלכות ואגדות"¹⁹.
- ה. מדרשי אגדה: "...אבל קרא אדם תורה, נביאים וכתובים, ושונה משנה, מדרש, הלכות ואגדות..."²¹.

יושם לב, שבכל המקומות הנ"ל מופיע גם מקרא, לאמור אין להפריד בין התורה שבכתב למקצועות התושבע"פ. בין חכמי ישראל היו כאלה שהתמחו בהלכה, והיו כאלה שהתמחו באגדה. ר' אלעזר בן עזריה אומר לר' עקיבא: "עקיבא, מה לך אצל הגדה? כלך מדברותיך אצל נגעים ואהלות"²¹ ורבן גמליאל, כשעסק בענייני אגדה היה אומר: "עדיין צריכין אנו למודעי"²².

העולה מכל האמור, שמקרא, הלכה ואגדה מקצועות תורה הם. והם שלובים זה בזה, ובלעדיהם ובלעדי המקצועות הנוספים שהוזכרו, אין להבין את התורה שבכתב. בעוד שלפי רש"י, הלכה היא כל התורה שבכתב, המהר"ל מפראג לימד אותנו, שהלכה היא "בירור המצוה"²³. אך עדיין לא הגענו להגדרתה של הלכה. וצריכים אנו לאנשי תלמוד, שיגדירו לנו מהי הלכה.

ר' נתן ב"ר יחיאל הרומי, בעל "הערוך", כתב בערך הלך: "פי' הלכתא, דבר שהולך ובא מקודם ועד סוף, או שישראל מתהלכין בו". על הגדרה זו כתב א"א אורבך: "הגדרתו של ר' נתן ב"ר יחיאל הרומי... מציינת בדיוק את משמעותה הכפולה של ההלכה: א. מסורת שלפיה נהגו מדור לדור, ב. הדרך המקובלת על הרבים. הגדרה זו גם אומרת, שההלכה אינה מפורשת במקרא... עם זאת נושא המושג הלכה מטען של סמכות שאינו נופל במאומה ממידת סמכותן של מצוות עשה ומצוות לא תעשה שבתורה. יתר על כן הגדרת מצוות התורה עצמן, כולל זמנן, מקומן, שיעורן, והחייבים בהן, נקבעת על ידי ההלכה. התנא ר' ישמעאל אף לא נמנע מלומר: בשלושה מקומות הלכה עוקפת למקרא. התורה אמרה... והלכה...²⁴, והכוונה היא שההלכה עוקרת את הפסוק²⁵.
למותר להוסיף על דבריו אלה של פרופ' אורבך ז"ל. לפיכך, הבא ללמד פרשות הלכות מן התורה, עליו לשים לב להגדרה זו ולזהירות המתחייבת ממנה. ועל הזהירות הזאת בפרק הבא.

16. נדרים פ"ד, מ"ב-מ"ג.
17. דברים ט', י בפסוק כתוב "ועליהם ככל הדברים", ריב"ל דורש את האותיות, שלכאורה הן מיותרות, ו' של "ועליהם", כי של "ככל", וה' של "הדברים". שלוש מלים ושלוש אותיות.
18. חגיגה פ"א, ה"ח, והשווה, מגילה, י"ט, ע"ב, ור' עוד ירו' ב"ק פ"ד, ה"ג, והשווה, בבלי ב"ק ל"ח, ע"א וספרי דברים, פ"ט, שמד, ור' עוד, ירו' הוריות פ"ג, ה"ה.
19. קידושין ל', ע"א, ור' עוד, שם, מ"ט, ע"א, ברכות י"א, ע"ב, סוכה, כ"ח, ע"א, והשווה, ב"ב, ק"ל"ד, ע"א.
20. ויקר'ר, פ"ג, ג, ז, ור', עוד, שם, יג, ה, שמו"ר כג, יא.
21. חגיגה י"ד, ע"א; והשווה סנהדרין ל"ח, ע"ב; ושם ס"ז, ע"ב.
22. שבת נ"ה, ע"ב; מגילה ט"ו, ע"ב; ב"ב י', ע"ב; חולין צ"ב, ע"א. וראה דרשותיו של ר' אלעזר המודעי באגדה, ירו' מגילה פ"א, ה"ט; פסחים קי"ז, ע"א; יומא ע"ו, ע"א; סנהדרין צ"ט, ע"א וקט"ז, ע"א.
23. ר' למעלה, בפנים, דבר ה"ה=הלכה=תורה.
24. ירו' קידושין פ"א, ה"ב; ור' מכילתא דר"י נזיקין, פ"ב עמ' 253; ור' עוד סוטה ט"ז, ע"א.
25. ההלכה מקורותיה והתפתחותה, גבעתיים 1984, עמ' 8.

ב

מנחם בולה במאמרו כותב: "ולכן כל מי שמנסה לפרש את התורה שבכתב בלי התורה שבעל פה, כמו שעשו רבים מאומות העולם, אינו אלא טועה טעות חמורה"²⁶. ומהי "טעות חמורה" זו?

א. על המפרש פסוק כצורתו אמר ר' יהודה: "המתרגם (=המפרש) פסוק כצורתו הרי זה בדאי, והמוסיף הרי זה מגדף"²⁷. מותר להניח, ששום מורה אינו רוצה להיות בחזקת בדאי, ובוודאי בחינוך הממ"ד, שום מורה אינו רוצה להיות גם, ח"ו, מחורף ומגדף. זה אשר למורה. אך, עלינו לתת את הדעת גם על התלמיד. מה קורה לתלמיד שלימדו אותו שלא כהלכה.

ב. בתלמוד הבבלי נחלקו אמוראים, רבא ורב דימי מנהרדעא, האם אפשר לשרש טעות מתלמיד. רבא אומר: "שבשתא ממילא נפיק"²⁸, ורב דימי מנהרדעא אומר: "שבשתא כיון דעל על"²⁹.

לפי רב דימי מנהרדעא, גם אם המורה יתקן את טעותו, לאחר מכן, לא ייקלט התיקון אצל תלמידיו, והלימוד הראשוני הוא שיחרט בזכרונו. ודעתו של רבא אינה מקובלת על סוגיית התלמוד.

בהמשך הסוגיא³⁰, מביא התלמוד, שיואב ביקש להרוג את רבו, כיוון שלימדו טעות. את הפסוק: "תמחה את זכר עמלק"³¹, הקריא בפניו: "זכר עמלק". ויואב עשה כפי שרבו לימדו ושבשתא לאו ממילא נפיק. מכאן למדנו, שהמלמד טעות לתלמידיו, גורם להם שהם יעשו מעשה לפי מה שרבים לימדם. ואם לימד טעות, הרי הם עושים נגד ההלכה. ויש להבין, מדוע רצה יואב להרוג את רבו? מה החומרא שבעניין?

המהר"ל מפראג הסביר את חומרת העניין כך: "שדבר זה נחשב כמו מינות, שלא חש לתורה והוי מין. ובדבר קל, שפוקר בתורה נחשב מין גמור, כדאיתא בחלק. אבל עיקר פי' זה, כי מלאכת הקודש ראוי שתהיה הברכה בפרט במעשה ידיו, וכאשר הוא עושה מלאכת ה' (כנראה, צריך להוסיף: רמיה) עונשו הוא בהיפך, שיהיה ארור לגמרי, עד שיש לו העדר גמור, והוא המיתה הגמור"³². תימוכין לדברי המהר"ל מפראג, נמצא בפירוש המשנה לרמב"ם למשנת אבות:

"אבטליון אומר: חכמים הזהרו בדבריכם, שמא תחובו חובת גלות, ותגלו למקום מים הרעים וישתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו, ונמצא שם שמים מתחלל"³³.

הרמב"ם פירש משנה זו כך: "מים הרעים כינוי למינות. אמר הזהרו בדבריכם ברבים, שלא יהא בו מקום לטעות, שניתן לפרשו לכאן ולכאן. שמא יהיו שם אנשים פוקרים ויפרשוהו כפי אמונתם, והרי התלמידים כבר שמעוהו ויחזרו למינות, ויחשבו שכך היתה כוונתכם, ויהיה בכך חילול שם שמים, כמו שאירע לאנטיגנוס איש סוכו עם צדוק ובייתוס"^{34 35}.

26. ר' הערה 21, עמי 259.
 27. תוספתא מגילה (מהד' ליברמן) פ"ג (פ"ד), מא; ור' בבה"א, עמי 1223; והשווה, קידושין מ"ט, ע"א.
 28. ביב כ"א, ע"א.
 29. שם.
 30. שם כ"א, ע"ב.
 31. דברים כ"ה, יט.
 32. חידושי אגדות, בבא בתרא, שם.
 33. פ"א, מ"א.
 34. לפי תרגומו של הרב י' קאפח, עמי רעא.

הרמב"ם לימדנו, שלא רק שאסור ללמד טעות, אלא יש להיזהר שלא לומר דבר "שניתן לפרשו לכאן ולכאן", כי גם בזה יש חילול שם שמים. אמנם להלכה פסק הרמב"ם, שהמלמד טעות הוא לא בכלל מחלל שם שמים, אלא בכלל "ארור עשה מלאכת ה' רמיה"³⁶. וזה לשונו: "ימלמד התינוקות, שהוא מניח התינוקות ויוצא, או שהוא עושה מלאכה אחרת עמהן, או שהוא מתרשל בלימודן, הרי זה בכלל 'ארור עושה מלאכת ה' רמיה'³⁷. מהו המקור ל"מתרשל בלימודן"? ה"כסף משנה" אומר, שמקור דברי הרמב"ם הוא מפרק לא יחפור³⁸. וזה לשונו: "דמשום דרביה דיואב לא דק בשיבושא חד דטעה יואב, נאמר עליו 'ארור עושה מלאכת ה' רמיה', וממילא שמעינן דה"ה לכל הגורם לטעות התינוקות".

ה"מתרשל בלימודן" הוא זה שמלמד את תלמידיו טעות. ובדין הוא נקרא מתרשל, כי לו היה מכין את שיעוריו כהלכה, ומה שאינו ברור לו יבררו היטב, לא היה מלמד טעות. ומי גרם לו ללמד טעות? רשלנותו, שלא טרח לברר ולהכין את שיעוריו כהלכה. וכאן המקום לדון בשאלה, האם המורה בכיתתו, בלמדו פרשות הלכות מן התורה, או בלמדו דינים, צריך גם להיות פוסק הלכה? אין זה מתפקידו של המורה להיות פוסק הלכות. פסק הלכה מסור לרבנים מוסמכים, ורק הם יעסקו בפסקי הלכה. לפיכך, כשתלמיד שואל הלכה למעשה, יפנה אותו המורה לרב מוסמך, שממנו יבקש את פסק ההלכה. אלא אם כן המורה עצמו הוא רב, שאמון על דרכי פסק הלכה. ההפניה לרב אינה בגדר פחיתות כבוד למורה, כי לא כל מי שיודע הלכות יודע לפסוק הלכה. יחד עם זאת המורה צריך להיות מודע, שרבים מתלמידיו יעשו כפי שהוא מלמדם, ולכן עליו להיות ער לזהירות המתבקשת בלמדו אותם, וכפי שהוסבר למעלה.

כדי לסלק כל אי הבנה, בין המורה לתלמידיו, עדיף אף שיאמר להם: אנו לומדים הלכה לפי ספר מסוים, ואינני אלא בבחינת מפרש את הכתוב בו. שאלות של הלכה למעשה יש להפנות לרב מוסמך. שיעורים אלה, יש בהם לעזור לכם לדעת כיצד לשאול את הרב, ולהבין את תשובתו. אמירה מעין זו אין בה כדי לערער את מעמדו של המורה בעיני תלמידיו, כיוון שמראש הסביר, שהלכה למעשה רשאי לפסוק רק רב מוסמך³⁹.

ג

ועתה לשאלה, מי יורה פרשות הלכות מן התורה? דומה, שלאחר שהוכח הקשר בין מקצועות התורה השונים, והוכחה הזהירות הנדרשת מן המלמד הלכה שלא יבוא לידי טעות, הרי שהתשובה לשאלתנו צריכה להיות פשוטה. מי שאכן רכש השכלה בכל מקצועות התורה, הוא זה שראוי ללמד פרשות הלכות מן התורה. ואם דברים אלה צריכים עוד חיזוק, הנה דברי הרב קופרמן:

36. ירמיה מ"ח, י.

37. הלכות תיית פ"ב, ג.

38. ב"ב כ"א, ע"ב.

39. בעניין אחר דן יי גולדשמידט במאמרו, אמונה והשקפת עולם בהוראת החומש, פורסם תחילה, בשדה חמד ה'ד (תשכ"ב), עמ' 172-179; ופורסם שוב, בפרקי הגות וחינוך (בעריכת יי וסרטייל), ירושלים תשמ"ד, עמ' 132-133. הוא דן ברתיעתם של המורים לתנ"ך מלמד ענייני אמונה, הפזורים בכל פרק במקרא. לדעתו, רתיעה זו נובעת מ"שמירה על כבוד התורה ושמירה על כבוד עצמו" של המורה. וצדק בדחותו את הגישה הזאת. וכך הוא כתב: "עמדתנו צריכה להיות: שאל ואל תחשוש, כי ישנה תשובה. אולי אני אדע – ואם לאו, אוכל לשאול אדם היודע תורה יותר ממני. גם אל תחשוש שתרגיזני בשאלותיך, כי כל זמן שאתה שואל באמת, אשתדל להשיב לך, כי ניכרים דברי אמת." יוהדברים יפים גם לענייננו.

"על המורה להיזהר מכמה כשלונות העומדים בדרכו בשעה שהוא מלמד את החלק ההלכתי של התורה. מצד אחד עשוי הוא ללמד הלכה ורק הלכה... מאידך עלול הוא ללמד פרשנות סתם, אשר תעמיד את התלמיד על הבדל זה או אחר בין רש"י ורמב"ן... וגרוע משני המכשולים הנ"ל הוא לימוד החלק ההלכתי של התורה על פי רעיונות הומניסטיים-דתיים ללא כל יחס אל הנושא כפי שהוא משתקף מתוך המקורות ההלכתיים הראשונים שהם: מכילתא, ספרא, ספרי, בבלי, ירושלמי, תוספתא. כל לימוד בחלק ההלכתי של התורה... חייב למצוא את נקודת המוצא מדבריו של "פרשנדתא" – רש"י. על הנערה להתעמק בתוך דברי רש"י ולהבינם כמיעוט התופס את המרובה. אל יראה בהם דברי פירוש בעלמא, כי אם עיבוד נפלא עד למאוד של כל סוגיות השי"ס העוסקות בענין זה..."⁴⁰.

ומי שאין לו ידיעה בסוגיות השי"ס, כיצד יבין את פירוש רש"י לתורה? המצב כיום במערכת החינוך אינו כפי האמור למעלה. ואדרבה, בכיתות הגבוהות ישנה הקפדה, ע"י הפיקוח וההנהלות של בתי הספר, שרק מי שרכש השכלה בתנ"ך ילמד תנ"ך. ואמנם, במוסדות להשכלה גבוהה, תלמידי מקרא חייבים בקורסים אחדים של תושבע"פ, אולם דא עקא, אין בקורסים אלה, להקנות מיומנות בכל מקצועות התושבע"פ. ואילמלא דמיסתפינא, הייתי מעזי להציע הצעה, שטרם נתקלתי בה בבתי"ס המוכרים לי. ייתכן, שהצעה זו תיתקל בהתנגדות חריפה, הן ממורי התנ"ך, הן מהנהלות בתי"ס והן מהפיקוח. אולם, לכל הפחות שכרה של ההצעה דלהלן יהיה בכך, שהנושא יעלה לסדר היום וילובן כראוי. ההצעה דלהלן תדון בשלוש אפשרויות:

א. המשך המצב, כפי שהוא כיום, יחייב את מורי התנ"ך להשתלם במקצועות התושבע"פ. השתלמות זו צריכה להיות מקיפה הרבה יותר מאשר אותם קורסים, שהמורה כבר למד במוסד להשכלה גבוהה.

ב. להפקיד את הוראת התורה בידי המורים לתושבע"פ, וגם הם יחוייבו בהשתלמות במקרא. אולם היות והמדובר הוא רק בהוראת התורה, הרי שהיקף השתלמותם, יהיה פחות מזה הנדרש באפשרות א., והוראת ספרי הנביאים והכתובים תופקד בידי מורי התנ"ך. הנימוקים להצעה זו הם אלה:

1. מורי התושבע"פ מורגלים בכל מקצועות התושבע"פ, וסוגיות התלמוד ידועות להם.

2. הזהירות הנדרשת ביחס לפסקי הלכה גם כן ידועה להם, וההנחה היא שהם ידעו לומר לתלמידיהם, שיש לפנות לרב מוסמך בשאלות של הלכה למעשה.

3. בידי מורה התושבע"פ האפשרות לשלב את התורה שבכתב עם התושבע"פ, בכך שלפני שהוא מלמד משנה, או סוגיא תלמודית ילמד תחילה את הפסוקים הנוגעים לאותו ענין, ויראה כיצד אין ניתן להבין את התורה שבכתב ללא התושבע"פ⁴¹. אפשרות זו אינה קיימת אצל מורה התנ"ך. המורה יכול רק לומר, שפסוק זה נתפרש כך אצל חז"ל, וספק אם יודגש הקשר שבין שתי התורות⁴².

ג. מורי התושבע"פ ילמדו שוב את פסוקי המקרא, הנוגעים לסוגיא, שאותה הם מלמדים בגמרא. למרות שהם מחויבים לעשות זאת כשהם מלמדים גם תורה. אלא, שכאשר הם מלמדים את שני המקצועות. בידם האפשרות לבחור מה ללמד כשהם

40. העי' 1, עמ' 9.

41. ר' מאמרו של רבינוביץ, העי' 1, עמ' 267-271, דוגמה של שיעור הבנוי על הקשר שבין שתי התורות.

42. ראה דברי קופרמן למעלה בפנים.

מלמדים תורה, ומה ללמד כשהם מלמדים את הסוגיא. אולם כאשר הם ילמדו רק תושבע"פ ללא תורה, הם יצטרכו ללמד את פסוקי המקרא בצורה יסודית. אפשרות זו בוודאי מעוררת קשיים רבים:

1. אין זה רצוי כלל ששני מורים יעסקו בהוראת אותו מקצוע, כי לעתים יתגלו סתירות בין מה שאמר המורה לתני"ך לבין מה שאמר המורה לתושבע"פ. ואין בידי התלמיד כלים מתאימים, כדי שידע להחליט מי מבין שניהם צודק. אמנם, גם בלאו הכי מתגלות, לעתים, סתירות בין מורים, כאשר הם מלמדים מקצועות קרובים מאותו תחום, אבל אז התלמיד יודע שההכרעה היא כאותו מורה הבקיא במקצועו, בעוד שכאן הרי מדובר בשני מורים העוסקים באותה תורה, ואין זה מן הראוי, שתתגלה סתירה ביניהם. מאידך גיסא אפשר לטעון, אדרבה שהתלמיד ידע שיש שתי דעות בעניין. אמנם כן הוא, אם המדובר ששתי הדעות מייצגות שתי דעות נכונות להלכה, אבל לא כאשר דעה אחת מוטעית.

2. סדר לימוד כזה יגרום, שהתלמיד לא ילמד את הפרשות ההלכיות לפי סדרן בתורה, אלא לפי סדר הלימוד של סוגיות התלמוד. ויש חשיבות ללימוד הפרשות לפי סדרן בתורה, שהרי כמה הלכות למדנו רק מסמיכותן של פרשות זו לזו⁴³.

אם קדושת התורה, הן זו שבכתב והן זו שבעל פה, חשובה לנו, על אלה, שמופקדים על קבלת החלטות בתחום זה לדון בבעיה זו ולקבל החלטות מתאימות.

43. עיין ברכות יי, ע"א; כ"א, ע"א; כ"א, ע"ב; פסחים כ"ח, ע"ב; סנהדרין, ק"ז, ע"א.